

ПРИЛОГ МЕТОДАМА И ТЕХНИКАМА НАУЧНО-ИСТРАЖИВАЧКОГ РАДА: ПРЕГЛЕДНИ РАД - ПОЈАМ, СТРУКТУРА И ПРОЦЕНА

НЕНАД РАНКОВИЋ¹

Извод: Постоји велики број различитих врста извештаја о спроведеном истраживању, којима се саопштавају резултати истраживања. Они се међусобно разликују по квалитету и обухватности, а што се рефлектује на начин саопштења и структуру извештаја. Најчешће се срећу три врсте: прегледни оригинални научни и стручни радови. За разлику од оригиналних научних и стручних радова, код прегледних радова је тешко униформно дефинисати елементе за категоризацију, јер овај тип рада приступа саопштавању чињеница на сасвим другачији начин. Пошто то у многоме зависи од научне области и укупног достигнутог нивоа познавања научног проблема, има доста неразумевања и размимоилажења у категорисању неког научног извештаја као прегледни рад. С обзиром на то, а држећи се становишта да, ипак, треба да постоје неки чвршћи оквири за дефинисање ове врсте извештаја, овде се чини покушај да се неке ствари мало појасне и тиме помогне и редакцијама часописа и рецензентима у доношењу одлуке о категоризацији поднетог текста извештаја и олакша процена његовог квалитета.

Кључне речи: прегледни рад, објављивање

CONTRIBUTION TO METHODS AND TECHNIQUES OF SCIENTIFIC RESEARCH: REVIEW PAPER, ITS CONCEPT, STRUCTURE AND EVALUATION

Abstract: There are a large number of different types of research reports that communicate research results. They differ in quality and comprehensiveness, which is reflected in the manner of communication and the structure of the report. These are the three most common types: review, original scientific, and professional paper. Unlike original scientific and professional papers, it is more difficult to uniformly define the elements for the categorization of review papers because they present facts in a completely different way. Since it largely depends on the scientific field and the overall knowledge of the scientific problem, there is a lot of confusion and discrepancy in categorizing a scientific report as a review paper. Given this, and considering that there should be some better-defined frameworks for the categorization of review papers, this is an attempt to clarify some points and thus help journal editors and reviewers categorize the submitted text of a report and facilitate the assessment of its quality.

Keywords: review paper, publishing

1. УВОД

У процесу објављивања радова у научним часописима врло важно место заузима процена категорије/врсте извештаја о научном истраживању. Наиме, постоји читав спектар различитих врста извештаја о спроведеном

¹ др Ненад Ранковић, ред. проф. у пензији, Универзитет у Београду - Шумарски факултет, Београд

истраживању, у којима се саопштавају његови резултати. Они се међусобно разликују по детаљности и обухватности текста, што се одражава на начин саопштења и структуру извештаја. То као последицу има да постоји више дефинисаних категорија/врста научних радова (табела 1).

Табела 1. Врсте научне прозе
Table 1 Types of scientific texts

НАУЧНИ РАДОВИ / SCIENTIFIC PAPERS	СТРУЧНИ РАДОВИ / PROFESSIONAL PAPERS	АКАДЕМСКИ РАДОВИ / ACADEMIC PAPERS
оригинални научни чланак	стручни чланак	поднесак/осврт
прегледни чланак	рецензија	семинарски рад
претходно саопштење	приказ	есеј
монографија	извештај	дипломски рад
студија или пројект	уџбеник	завршни специјалистички рад
		докторски рад

Извор: (2015)

Не улазећи превише у набрајање и објашњавање свих врста радова, може се рећи да се најчешће срећу три врсте: прегледни, оригинални научни и стручни радови. Прегледни рад је целовити приказ неког научног проблема или подручја истраживања, на основу већ објављених научних радова, који садрже оригиналне анализе, синтезе и предлоге за даља истраживања, а заснива се на другим, претходно објављеним, чланцима (даје информације о одређеној теми из различитих писаних публикација). У оригиналним научним радовима износе се најсвежији резултати истраживања, док се у стручним радовима приказују практични аспекти примене резултата истраживања, критички осврти на методе, технике и протоколе (који су примењени у публикованим радовима), описи техничких уређаја или система (који се примењују или се препоручује њихова примена), предлози за унапређење неких активности у стручној пракси, прикази биографија истакнутих научника и стручњака и сл.

Код оригиналних научних и стручних радова врло јасно се одвајају предмет и начин писања извештаја, па су код обе врсте дефинисани структура и обим излагања. Код прегледних радова није лако униформно дефинисати елементе који би га категорисали као таквог, јер овај тип рада приступа саопштењу чињеница на сасвим другачији начин. Пошто то у многоме зависи од научне области и укупног достигнутог нивоа познавања научног проблема, има доста неразумевања и размимоилажења у категорисању неког научног извештаја као прегледни рад. Најчешће се препушта самим рецензентима да то дефинишу, док су упутства редакција за ову врсту радова обично штура, нејасна и непрецизна.

Имајући наведено у виду, а држећи се становишта да, ипак, треба да постоје неки чвршћи оквири за дефинисање ове врсте извештаја, овде се чини покушај да се неке ствари мало појасне и тиме помогне редакцијама часописа

и рецензентима у доношењу одлуке о категоризацији поднетог текста извештаја и олакша процена његовог квалитета, али и потенцијалним ауторима да ваљано припреме овакав рад.

2. ПОЈАМ

У литератури егзистирају два блиска појма - прегледни рад (енг. review paper, review article) и научни прегледни рад (енг. scientific review paper). Међутим, у суштини се може говорити о три основне врсте прегледних радова (2021/е):

- наративни преглед (објашњава постојеће знање о некој теми на основу свих објављених истраживања доступних на ту тему);
- систематски преглед (тражи одговор на одређено питање у постојећој научној литератури о одређеној теми);
- мета-анализа (упоређује и комбинује налазе претходно објављених студија, обично ради процене ефикасности неке интервенције).

Без обзира на одређене разлике, због велике блискости ових подврста научних извештаја, а ради бољег разумевања, овде ће се говорити о прегледном раду као јединственој категорији.

Основна дефиниција је једноставна - прегледни рад је формална процена нечега, са намером да се по потреби уведе промена (2021/е), без приказивања било ког новог резултата (2021/д). Другим речима, ту се даје приказ неког посебног питања/области о чему су већ објављивани појединачни резултати, па је то сада сакупљено на једном месту, синтетизовано, анализирано, погодно приказано, расправљано и предложено за даља истраживања (2021/в). Уз то, могуће је дати и оцену са аспекта практичне примене достигнутих знања, као и поређење стања по различитим државама (регионима) или секторима где се користе. Тиме прегледни рад омогућава да се на једном месту сагледају све познате чињенице у вези са датом темом, претходно изложеном у различитим публикацијама. На тај начин, читаоци прегледног рада могу да стекну представу о степену достигнутих знању о некој теми/проблему, а да не морају да читају сва објављена дела (2021/г).

Табела 2. Разлике између прегледног и истраживачког чланка
Table 2 Differences between review and research paper

Критеријум / Criterion	Истраживачки чланак / Research article	Прегледни чланак / Review article
Становиште	Израже становиште аутора о одређеној теми.	Израже, објашњава и критикује гледишта других аутора о одређеној теми.
Садржај	Нови садржај.	Процена већ објављеног садржаја.
Обим	Зависи од ограничења броја речи које прописује часопис.	Тежи да појединачне информације саопшти краће него у изворном истраживачком чланку, али, гледано на нивоу целог текста, мора да се придржава ограничења броја речи које прописује часопис.

Извор: (2021/ђ) и допуне аутора

Према томе, суштинска разлика између истраживачког рада и прегледног рада (табела 2) је у томе што се истраживачки рад заснива на оригиналном истраживању аутора и анализи и интерпретацији резултата тих истраживања², док прегледни рад прикупља и обједињује информације о одређеној научној теми/проблеми из различитих писаних публикација³ (2021/в). Ради појашњења, треба напоменути да се као прегледни рад **не би могли прихватити** прости описи, препричавања, скраћени прикази или саопштења (нпр. разне врсте тзв. „country report“ извештаја, правних и других докумената, одлуке различитих тела и органа и сл.), без икакве аналитике и суда (промишљања, процене и препоруке) аутора рада.

Основна сврха прегледних радова, према (2021/ђ); Palmatier, R.W., Houston, B.M., Hulland, J. (2018) је да:

- дефинишу свеобухватну основу за дату тему;
- омогуће интегрисан, синтетизован преглед тренутног стања знања;
- идентификују празнине у постојећим знањима, стварајући основу за потенцијална будућа истраживања;
- објасне и критикују до сада примењене методе и технике истраживања, дајући препоруке за будућа истраживања;
- развије концептуалне оквири (P a n k o в и ћ , Н., 2020) за усклађивање и проширење досадашњих истраживања;
- дају увид у истраживања, укажу на постојеће празнине и будуће правце истраживања.

3. СТРУКТУРА

Овде треба нагласити да структура прегледног рада одступа од уобичајене структуре оригиналног научног рада, тако да ту аутори имају нешто већу слободу да структуру исказа прилагоде самом проблему и изложе све чињенице на најприкладнији начин. То значи да поглавља „Метод рада и обрада података“ нема (за сваку коментарисану чињеницу постоји позив на публикацију где су изнети докази за тврдње, па су описане и методе које су при доказивању коришћене). Све што се односи на методе досадашњих истраживања (опис, тумачење, критика и препорука) представља једну од ставки у оквиру дискусије. Затим, поглавље „Резултати истраживања“ или не постоји или је модификовано (нпр. „Преглед досадашњих истраживања“ или „Доказане чињенице“ или сл.). Поглавље „Дискусија“ може да се јави у датом или неком сличном модификованом облику, а што може да се односи и на

² Другим речима, заснован је на оригиналном истраживању, где се врста истраживања може разликовати у зависности од подручја или теме, али аутори морају прикупити и анализирати сирове податке, па се истраживачки рад заснива на анализи и тумачењу ових података (Palmatier, R.W., Houston, B.M., Hulland, J., 2018).

³ Прикупља и комбинује информације из различитих извора, представља их и анализира и тумачи на једном месту.

поглавља „Закључак“ и „Литература“. У том смислу, можда је прихватљива следећа структура (2021/6):

1. Увод (представљање теме, релевантност теме, ауторска теза у вези теме);
2. Дискусија (приказ чињеница, њихова анализа, синтеза и тумачење, као и веза са основном тезом);
3. Закључци;
4. Референце.

Неки аутори предлажу још једноставнију структуру, дајући чак и уделе текстова поглавља у целом раду. Тако да структура прегледног рада има следећи изглед (П у п о в а ц , В., 2018): 1. увод (10% текста), 2. тело рада (80% текста) и 3. закључак (10% текста). Уз то, дају се и делови структуре, циљеви исказа у овим поглављима и савети за писање текста исказа. Сличну структуру препоручују и неки универзитети (2021/а, 2021/г).

Са друге стране, неки часописи у упутству за ауторе (2021/е) наводе да се између увода и закључка оставља слобода ауторима да по сопственој замисли дефинишу подпоглавља.

Без обзира на разлике у ставовима по питању структуре прегледног рада, свака редакција мора да заузме сопствени став по овом питању (по могућству што јаснији) и да се у упутству за ауторе прецизно наведе структура прегледног рада, коју (ко)аутори треба да уваже приликом писања.

4. ПРОЦЕНА ПРИ ОБЈАВЉИВАЊУ

При оцењивању прегледног рада, рецензенти посебну пажњу треба да обратe на следеће:

- аутори морају да буду истраживачи који су већ имали нека сопствена истраживања у оквиру научног проблема/теме о чему пишу (обавезно се захтева унапред одређени минимум аутоцитата, везаних за тему/проблем који се приказује), јер треба да се обезбеди да (ко)аутори потичу из популације истраживача који су активно деловали или делују у датом научном подручју;
- у уводу се мора јасно назначити основна тема (мора имати научни карактер), навести њена релевантност и истаћи основне тезе самих аутора прегледног рада у вези са темом;
- у уводу се мора навести и сврха писања оваквог рада, односно истаћи потреба да се сумирају и резимирају постојећа знања;
- у наредним деловима рада се мора дати јасна структура посматраног проблема/теме, ради јасније анализе претходно стечених сазнања и приказа резултата те анализе;
- прегледни рад није само сажетак из прегледане литературе, већ је неизоставна сопствена анализа идеја представљених у литератури и синтетизовање материјала из свих прочитаних дела;

- није довољно само представити материјал који је пронађен, већ се мора ићи даље од тога и објаснити његова релевантност и значај за дату тему;
- не сме се никако изоставити критички осврт аутора на презентирану ситуацију;
- сва дискусија мора да буде фокусирана на одабрану тему/проблем.

Када се ради о (ко)ауторству, постоје дилеме у тумачењу овог захтева.

Наиме, постављају се два питања:

- који је број претходно објављених радова (ко)аутора довољан да би се уважила њихова компетентност и поднети чланак у часопису могао категорисати као прегледни рад;
- да ли сваки од (ко)аутора треба да има тако одређени број публикованих радова или се критеријум броја односи на укупан збир објављених радова свих (ко)аутора.

О томе нема јасних и прецизних ставова, али претпоставка је да се неће угрозити интегритет (ко)аутора и самог рада ако се прихвати да у збиру (**тимски критеријум**) треба да их буде барем 10 (нпр. један коаутор има један рад, а остали оних других девет). То је релативно благ критеријум, који не би требало да буде сувише тежак за испуњавање. Уз то, треба нагласити да сваки (ко)аутор мора да има барем један објављени научни рад из дате области (**индивидуални критеријум**), да би могао да учествује у писању прегледног рада. То значи да нико не може да буде у тиму (ко)аутора без испуњења тог услова. Практично, редакција би морала да одбије да категорише такав рад као прегледни због некомпетентности једног од (ко)аутора. У сваком случају, о свему томе редакције часописа треба недвосмислено да се одреде и унесу у упутство за ауторе.

За процену да ли неки приложени рад може да се категорише као прегледни, треба поћи од задовољења следећих услова:

- мора бити **јасно наведен научни проблем** за кога се приказују све до сада прикупљене научно доказане чињенице, што треба да се види и директно из наслова;
- мора бити **образложена потреба** за таквом синтезом досадашњих знања (у уводу рада);
- мора се доказати **компетентност аутора** да се баве тим проблемом (навођење унапред одређеног минималног броја радова, и тимски и индивидуално, аутора датог рада, који су директно везани за проблем који се излаже - не било којих).

У вези са рецензијом, треба нагласити да су изјашњавања рецензената по наведена три основна критеријума само први и неопходан услов да се даље приступи строгој и научно утемељеној рецензији целог текста. Рецензенти треба да се изјасне може ли да се прихвати свака од претходно наведених ставки (1. да је проблем јасно дефинисан, 2. да постоји потреба излагања синтетизованих знања о њему и 3. да се прихвата компетентност аутора),

па тек онда да приступе оцењивању да ли целокупан текст задовољава и све друге научне и стручне критеријуме.

Да би се олакшало редакцијама и рецензентима, можда је добро да се од аутора, који претендују да се њихов рад објави као прегледни, захтева да на посебном формулару⁴ (изван текста самог рада) издвоје најистакнутије информације по сва три наведена захтева (до 150 речи за прва два). Ово би захтевало интервенције у упутствима за ауторе у сегменту категоризације радова, као и у рецензентском формулару, у делу који се односи на ову врсту радова.

Имајући у виду да се ова категорија рада више цени у односу на оригинални научни рад, можда би редакције требале још мало да построже своје критеријуме за објављивање ове врсте радова. Једно од таквих поштравања могло би да буде ангажовање већег броја рецензента, уместо уобичајена два (нпр. три). Тиме би се осигурало да се код ове врсте радова подигне квалитет и избегну нејасноће и недоумице при објављивању. Такође, можда би редакције требале и да јасније дефинишу критеријуме за избор рецензента таквих радова (нпр. да су обавезно сви из уже научне области коју третира поднети рад, али да су и сами објавили барем један рад тог нивоа).

Из изложеног је јасно да редакције имају одређену слободу да пропишу структуру и услове које требају ови радови да испуне, као и критеријуме за избор рецензента приликом њиховог прихватања. Међутим, то не значи потпуну слободу и одступање од свих темељних критеријума који дефинишу прегледни рад, као виши ниво рада у односу на оригинални научни и стручни рад. Такође, без обзира на степен оштрине у одређивању критеријума који заузме редакција у односу на оно што јој се може препустити да слободно одређује, свакако мора у упутству за ауторе јасно и недвосмислено да наведе све услове и критеријуме, чије испуњење се захтева од (ко)аутора овакве врсте рада.

ЛИТЕРАТУРА

(2021/a): *Difference Between A Research Paper & A Review Paper*, Assignment Help AUS, <https://assignmenthelppaus.com/writinghelp/difference-between-a-research-paper-and-a-review-paper/> (прегледано: 24.09.2021. год.)

---

⁴ Овакво издавање не би значило да коначну оцену валидности поднетих информација у оквиру наведене три ставке доноси редакција, јер коначну одлуку и став о њима доносе рецензенти. Овим би се само олакшало формално прихватање рада од стране редакције (да је потенцијално прегледни рад у питању) и избор одговарајућег броја адекватних рецензента. Касније следи њихово изјашњавање по питању квалитета рада у целини. Као алтернативно решење, могло би се у обавезујућу структуру прегледних радова увести да ови делови буду обрађени у облику посебних, унапред дефинисаних подпоглавља (делови обавезујуће структуре рада).

- (2021/б): *Elements of a review paper*, Writing@CSU, Colorado State University, Fort Collins, <https://writing.colostate.edu/guides/page.cfm?pageid=1534&gui%20deid=79> (прегледано: 10.09.2021. год.)
- (2021/в): *News & Events - Kako napisati naucni rad*, Students Encountering Science (StES), <http://stes.unibl.org/en/kako-napisati-naucni-rad/> (прегледано: 16.09.2021. год.)
- Palmatier, R.W., Houston, B.M., Hulland, J. (2018): *Review articles: purpose, process & structure*, Journal of the Academy of Marketing Science, Vol. 46, Springer, Berlin (<https://doi.org/10.1007/s11747-017-0563-4>)
- Пуповац, В. (2018): *Акагемско љисање*, Студентски збор Свеучилишта у Риједи, Ријека (61)
- (2021/г): *Review Paper*, The University of Wisconsin - La Crosse & the Board of Regents of the University of Wisconsin, Communication in the biological sciences, Department of Biology, <http://websites.uwlax.edu/biology/ReviewPapers.html#:~:text=A%20review%20paper%20is%20not%20a%20%22term%20paper%22,a%20topic%20or%20focused%20description%20of%20a%20field> (прегледано: 25.09.2021. год.)
- Ранковић, Н. (2020): *Прилој мейодама и љехникама научно-исљраживачкој рада: концепћуални оквир исљраживања*, Гласник Шумарског факултета 122, Универзитет у Београду - Шумарски факултет, Београд (157-162)
- (2021/д): *What is a review article?*, AUHORSERVICES, Taylor & Francis Group, Informa UK Limited (Informa Group Company), London, <https://authorservices.taylorandfrancis.com/publishing-your-research/writing-your-paper/how-to-write-review-article/> (прегледано: 25.09.2021. год.)
- (2021/е): *What is the difference between a research paper and a review paper?*, Editage, <https://www.editage.com/insights/what-is-the-difference-between-a-research-paper-and-a-review-paper> (прегледано: 15.09.2021. год.)
- (2015): *Уљуље за љисање академских радова на Факулћейу љолийчких знаностћи*, измењено и допуњено издање, Факултет политичких знаности, Загреб
- (2021/ђ): *Уљуљсћво за аућоре за љисање љрећледној рада*, Институт за крмно биље, Крушевац, <http://symposium.ikbks.com/uputstvo-za-autore-srpski-pregledni.pdf> (прегледано: 16.09.2021. год.)